

Üniversite Öğrencilerinde Gözlenen Saldırganlık Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Investigation of the Aggression Tendency Observed in University Students in Terms of Different Variables*

Fatih CAMADAN, Hikmet YAZICI

ÖZ

Araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin gözlenen saldırganlıklarının bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Bu değişkenler sınıf düzeyi, cinsiyet, anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumunun nasıl algılandığı, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri ve ailenin aylık ekonomik geliri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın araştırma grubunu Türkiye'nin farklı bölgelerinde yer alan yedi devlet üniversitesinde (Cumhuriyet Üniversitesi [İç Anadolu Bölgesi], Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi [Marmara Bölgesi], Çukurova Üniversitesi [Akdeniz Bölgesi], Dicle Üniversitesi [Güneydoğu Anadolu Bölgesi], Dokuz Eylül Üniversitesi [Ege Bölgesi], İnönü Üniversitesi [Doğu Anadolu Bölgesi] ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi [Karadeniz Bölgesi]) öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin toplanmasında Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin bu araştırma için geçerliğinin belirlenmesi amacıyla Belirli Sonlu Otomat ("Deterministic Finite Automat, DFA"), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla ise Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı yeniden hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar çerçevesinde ölçeğin orijinal formundaki faktör yapılarının, bu araştırma için doğrulandığı ve ölçme aracının bu araştırma kapsamında güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların çeşitli demografik özelliklerine ulaşabilmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Değinen ölçek ve formdan elde edilen veriler ile çeşitli istatistiksel analizleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlerin sonucunda, erkek öğrencilerin saldırganlık eğilimleri, kızlarınkinden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Anne ve baba tutumlarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık eğilimleri, bu tutumları koruyucu ve demokratik olarak algılayan öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca babalarını ilgisiz olarak algılayanların, demokratik olarak algılayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin ailesinin aylık geliri 0-1000 TL arasında olanların, 3000 TL üzerinde olanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçların yanı sıra üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının sınıf düzeyine ve üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yerine göre ise anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuçlar, ilgili literatürde yapılan araştırmalar ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu sonuçların bir kısmı önceki araştırma bulgularıyla benzerlik gösterirken, bazılarında farklılıklara rastlanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bu sonuçlar ile ileride yapılabilecek araştırmalara ve uygulamalara yönelik çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Saldırganlık, Üniversite öğrencileri, Demografik değişkenler

*Bu çalışma "Üniversite Öğrencilerinde Gözlenen Saldırganlık Eğilimlerinin Açıklanmasına Dönük Bir Model" isimli doktora tezinden (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Aralık, 2014) üretilmiştir.

*This study was produced from a PhD thesis named "A Model for Explaining the Aggression Trends Observed in University Students"(Karadeniz Technical University, Institute of Educational Sciences, Department of Guidance and Psychological Counseling, December, 2014)

Fatih CAMADAN (✉)

ORCID ID: 0000-0003-1516-4350

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rize, Türkiye
Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Rize, Turkey
camadan.fatih@gmail.com

Hikmet YAZICI

ORCID ID: 0000-0002-0250-1453

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü, Trabzon, Türkiye
Karadeniz Teknik University, Faculty of Fatih Education, Department of Psychological Counseling,, Trabzon, Türkiye

Geliş Tarihi/Received : 24.05.2016

Kabul Tarihi/Accepted : 24.09.2016

ABSTRACT

This study aims to find out whether or not the observed level of aggression in university students varies according to different demographic variables. These variables include grade level, gender, perceived parenting styles, the place where students lived before the university and monthly economic income level of family. The study group consists of the students studying at seven state universities located in different regions of Turkey: Cumhuriyet University [Central Anatolia Region], Çanakkale Onsekiz Mart University [Marmara Region], Çukurova University [Mediterranean Region], Dicle University [South Eastern Anatolia Region], Dokuz Eylül University [Aegean Region], İnönü University [Eastern Anatolia Region] and Ondokuz Mayıs University [Black Sea Region]. The Buss-Perry Aggression Questionnaire was used to collect data. In order to determine the validity of the scale for this research, 'Deterministic Finite Automat (DFA)' was recalculated again. Also, Cronbach's alpha internal consistency coefficient was recalculated again for the reliability. The obtained results revealed that the factor structures in the original scale are validated for this study and the measurement instrument was found to be reliable for this research. In addition, the Personal Information Form was prepared and given to the participants by the researchers in order to obtain different demographics about them. Various statistical analyses were performed with the data obtained through the form and scale. As a result of the analyses, the aggression level of male students was found to be significantly higher than the females. The level of aggression of the students who perceive their parents' attitudes as authoritarian was found to be significantly higher than those who are exposed to protective and democratic parenting attitudes. In addition, the students who perceive their fathers as indifferent yielded higher aggression scores than those perceiving their fathers as democratic. Aggression scores of the students whose families have a monthly economic income between 0-1000 TL were found to be higher compared to those with a monthly income over 3000 TL. On the other hand, no significant difference was found among the university students' aggression levels according to the grade level or the place where students lived before the university. These results were discussed by comparing with the other research in the literature. Some of these results show similarities with the previous research findings, while differences were seen in some findings. As a conclusion, various proposals were put forward for future research and implementations that can be done about these obtained results from the study.

Keywords: Aggression, University students, Demographic variables

GİRİŞ

Saldırganlık, kaynakları, etkileri ve sonuçları bakımından insanlık ve bilim tarihi içinde tartışılan bir konudur. Bu konu günümüzde kişiler ve toplumlar arasında farklı düzeylerde gözlenebilmektedir. Bu durumun etkisiyle kişilerarası ilişkiler ve ruh sağlığı bağlamı içinde incelenmekte, uyuma ve psikolojik belirtilere olan etkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Saldırganlığın bir "şemsiye" kavram olduğu ve birçok kavramı altında barındırdığı görülmüştür. Saldırganlığın boyutları olarak da ifade edilen bu kavramlara örnek olarak sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve şiddet verilebilir. Sözel saldırganlık, bireyin karşısındaki kişiyi hakaret etme, alay etme ve bağırma gibi sözel ifadeler aracılığıyla incitmesidir (Ramirez & Andreu, 2006; Roberto et al., 2003). Öfke, bireyin ihtiyaçlarını karşılayamadığı veya istemediği yaşantılara maruz kaldığı durumlarda yaşadığı bir duygu olarak kabul edilmiştir (Haskan & Yıldırım, 2012; Soysal et al., 2009; Tafate et al., 2002). Düşmanlık, bireyin diğer kişiye karşı geliştirdiği düşünce içerikli olumsuz yaklaşımlar olarak ifade edilmiştir (Demirtaş Madran, 2013). Şiddet ise kişinin kendisine veya karşısındaki kişiye yönelik olarak sergilediği fiziksel içerikli vurma, kırma veya yaralama şeklinde kasıtlı ve zarar verici tepkilerdir (Anderson & Bushman, 2002; Boxer & Tisak, 2005; Ramirez & Andreu, 2006). Dolayısıyla saldırganlığın, çeşitli boyutları olan ve temelde zarar verici tepkilerden oluşan bir davranış olduğu anlaşılmaktadır.

Saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalarda bu özelliğin çeşitli psikolojik değişkenleri ile arasındaki ilişkilerin incelendiği görülmüştür. Bu araştırmalarda saldırganlığın, sosyal problem çözme (Albayrak Sargın, 2008) ve sosyal ilişkilerde uyum (Crick &

Grotper, 1995; Deluty, 1979; Nicki, 1996) ile olumsuz yönde; sosyal kaygı (Kurtuluş, 2011) ile olumlu yönde anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte saldırganlığın, intihara eğilimli olma (Brown et al., 1982), narsistik eğilimler (Bushman & Baumeister, 1998), anti sosyal kişilik bozukluğu (Algül et al., 2009), madde kullanım bozukluğu (Tani et al., 2001) ve alkol kullanımı (Denson et al., 2007) ile arasında olumlu yönde ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Ayrıca saldırganlığın, empati (Kaukiainen et al., 1999), özgüven (Donnellan et al., 2005) ve duygusal zekâ (Kaynak, 2013) ile arasında olumsuz yönde ilişkilerin olduğu ortaya konmuştur. Yukarıda ele alınan araştırmalara göre saldırganlığın olumlu kabul edilebilecek özellikler ile olumsuz yönde; olumsuz kabul edilebilecek özellikler ile ise olumlu yönde anlamlı ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde saldırganlığın öğrenciler arasında gözlemlendiğine ilişkin araştırma sonuçlarına rastlanmıştır. Kadan'ın (2010) yaptığı araştırmada herhangi bir okul öncesi kuruma devam etmeyen çocukların devam eden çocuklara göre saldırganlıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. İlkokula devam eden öğrencilerle yapılan araştırmalarda saldırganlığın akademik başarı (Öz, 2007) ve benlik saygısı (Yavuz, 2007) ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Güney'in (2008) yaptığı araştırmada ise ilkökula devam eden erkek öğrencilerin kızlara göre daha saldırgan oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul öğrencileriyle yapılan bir araştırmada yatılı ilköğretim ikinci kademe bölge okullarında öğrenim gören öğrencilerin normal ortaokulda öğrenim görenlere göre daha saldırgan oldukları bulunmuştur (Ay, 2004). Bazı araştırmalarda ise şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynama (Evcin, 2010) ve

mantıkdışı inançlar (Kılıçarslan, 2009) ile saldırganlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişkilerin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Lise öğrencileriyle yapılan araştırmalarda ise saldırganlık ile empatik eğilimler (Filiz, 2009) arasında olumsuz yönde; güvensiz bağlanma (Kaplan, 2012) ve ebeveynlerin saldırgan algılanışı (Bolat Karataş, 2002) ile olumlu yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ayrıca meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Anadolu liseleri ve genel liselerde öğrenim gören öğrencilere göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Başaran, 2008). Salırganlık davranışının yukarıda değinilen öğretim kademelerindeki öğrencilerde olduğu gibi üniversite öğrencileri arasında da gözlemlendiği yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu araştırmalarda üniversite öğrencilerinde gözlenen saldırganlığın, güvenli olmayan bağlanma tarzlarıyla (Çelik, 2006), sosyal kaygıyla (Kurtyılmaz, 2011), internet bağımlılığıyla (Ko et al., 2009), empati yoksunluğuyla (Hasta & Güven, 2013) ve A tipi davranışlarla (Soysal et al., 2009) olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yukarıdaki araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere saldırganlığın okul öncesi dönemden üniversiteye kadar her öğretim kademesindeki bireylerde görülebilen ve olumsuz özelliklerle ilişkili bir davranış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda saldırganlığın önemle üzerinde durulması ve karakteristiğinin ortaya koyulması önemli görülmektedir.

Yukarıda değinilen araştırmalardan anlaşılacağı üzere saldırganlığın daha çok bir takım psikolojik özelliklerle ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada ise bu davranış demografik değişkenler açısından ele alınmıştır. Bu sayede alan yazına katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca saldırganlığın günümüzde önemli bir problem olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada da üniversite öğrencileri ile çalışılarak, önleyici faktörlerin ortaya çıkarılması böylece bir takım problemlerin yaşanmadan ve etkili beceriler kazandırılarak çözümlenmesine ilişkin yapılacak uygulamalara teorik bir temel oluşturulması ve çeşitli önerilerin getirilmesi planlanmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin gözlenen saldırganlık düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Bu değişkenler sınıf düzeyi, cinsiyet, anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumunun nasıl algılandığı, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri, ailenin aylık ekonomik geliri değişkenleri olarak belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Newby'nin (2010) ifade ettiği gibi nicel yaklaşımda nedenler ve sonuçlar üzerinde daha çok durulmakta, genellemeler yapma ve yargılara varma imkânı olmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımda araştırmacılar nesnel çerçevede yorum yapmalarının beklendiğini vurgulamıştır. Bu araştırmada da nicel yaklaşım çerçevesinde yorumlar yapılmış ve yargılara varılmaya çalışılmıştır.

Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu Türkiye'nin farklı bölgelerinde yer alan yedi devlet üniversitesinde (Cumhuriyet Üniversite-

Tablo 1: Araştırma Grubunu Oluşturan Öğrencilere İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken	n	%
Üniversite		
İnönü Üniversitesi	395	15
Çukurova Üniversitesi	387	14
Cumhuriyet Üniversitesi	397	15
Dicle Üniversitesi	393	14
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	395	15
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	386	13
Dokuz Eylül Üniversitesi	391	14
Sınıf Düzeyi		
1. Sınıf	879	32
2. Sınıf	896	33
3. Sınıf	541	20
4. Sınıf	428	15
Cinsiyet		
Kız	1493	54
Erkek	1251	46
Toplam	2744	100

si, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi) öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma grubundaki öğrencilere ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanmasında Buss-Perry Salırganlık Ölçeği ve katılımcıların çeşitli özelliklerine ulaşabilmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır.

Buss-Perry Salırganlık Ölçeği

Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ölçek, 29 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçektir. Buss-Perry Salırganlık Ölçeğinin (BPSÖ) Türkçeye uyarlaması Demirtaş Madran (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek, Fiziksel Salırganlık, Sözel Salırganlık, Düşmanlık ve Öfke olmak üzere dört farklı boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan 9. ve 16. maddeler tersten puanlanmaktadır. Ölçeğin toplam puanı da hesaplanabilmektedir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan analizlerde elde edilen Cronbach alfa değerleri şu şekildedir: Toplam Puan: 0.85, Fiziksel Salırganlık: 0.78, Sözel Salırganlık: 0.48, Öfke: 0.76 ve Düşmanlık: 0.71'dir. Ölçeğin geçerliğini belirlemek için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen maddelerin, ölçeğin orijinal formundaki gibi 4 faktörlü bir yapıda toplandığı anlaşılmıştır. Maddelerin faktör yüklerinin .36 ile .80 arasında değişmekte olduğu ve açıklanan toplam varyansın %41.4 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin orijinal formundaki faktör yapılarının bu araştırma için geçerli olup olmadığının anlaşılması amacıyla Belirli Sonlu Otomat ("Deterministic Finite Automat, DFA") yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin bu araştırma için güvenilir olup

olmadığının belirlenmesi için ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı yeniden hesaplanmıştır. Aşağıda bu araştırma kapsamında BPSÖ'nün geçerlik ve güvenilirliğinin belirlenmesine ilişkin yapılan analizlerin sonuçları yer almaktadır.

Geçerlik

BPSÖ'nün geçerliğinin belirlenmesi amacıyla DFA yapılmış ve ölçeğin faktör yapısına ilişkin oluşturulan modelin, uyum iyiliği değerleri, faktör yükleri ve kovaryansları incelenmiştir. Modelin uyum iyiliğinin belirlenmesi amacıyla indekslere bakılmış ($\chi^2/df=9.93$, $GFI=0.91$, $RMSEA= 0.06$ ve $SRMR=0.05$) ve modelin yeterli uyumu gösterdiği anlaşılmıştır (Hu & Bentler, 1995; Kline, 2011; Wang & Wang, 2012). BPSÖ'ye ilişkin yapılan DFA, Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1 incelendiğinde ölçeğin alt faktörlerinden Fiziksel Saldırganlık gizil değişkeninin faktör yüklerinin .42 ile .72 arasında, Sözel Saldırganlık gizil değişkeninin faktör yüklerinin .12 ile .62 arasında, Öfke gizil değişkeninin faktör yüklerinin .41 ile .72 arasında ve Düşmanlık gizil değişkeninin faktör yüklerinin .36 ile .53 arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca gizil değişkenlerin kendi aralarında .41 ile .72 arasında kovaryanslara sahip olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar çerçevesinde ölçeğin orijinal formundaki faktör yapısının, yapılan DFA ile bu araştırma için de doğrulandığı görülmüştür. Bu sonuca dayalı olarak ölçme aracının bu araştırma kapsamında da geçerliğe sahip olduğu anlaşılmıştır.

Güvenirlik

BPSÖ'nün güvenilirliğinin belirlenmesine ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin toplam puanı dikkate alındığı içi toplamına ilişkin iç tutarlık katsayısı hesaplanmış ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Ulaşılan bu değer yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ölçme aracının bu araştırma kapsamında güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Bu form, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin birtakım özelliklerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Formda, üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarıyla ilişkisinin olabileceği düşünülen çeşitli değişkenlere yönelik sorular yer almaktadır. Bu değişkenler sınıf düzeyi, cinsiyet, anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumunun nasıl algılandığı, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri ve ailenin aylık ekonomik geliri şeklindedir.

Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanmasında öncelikle katılımcıların daha rahat okuyup kolaylıkla cevaplandırabilmeleri amacıyla uygulanan ölçekler optik formlar şeklinde tasarlanmıştır. Ölçme araçlarının uygulanması sürecinde ilgili üniversitelere araştırmacıların doğrudan kendileri gitmişler ve uygulamaları gerçekleştirmişlerdir. Bu sayede ölçme araçlarının içten ve doğru bir şekilde doldurulması sağlanmaya çalışılmış, katılımcılara araştırmanın amacını ayrıntılı şekilde açıklamış ve katılımcıların soruları cevaplandırılmıştır. Ölçme araçlarının öğrenciler tarafından doldurulması yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

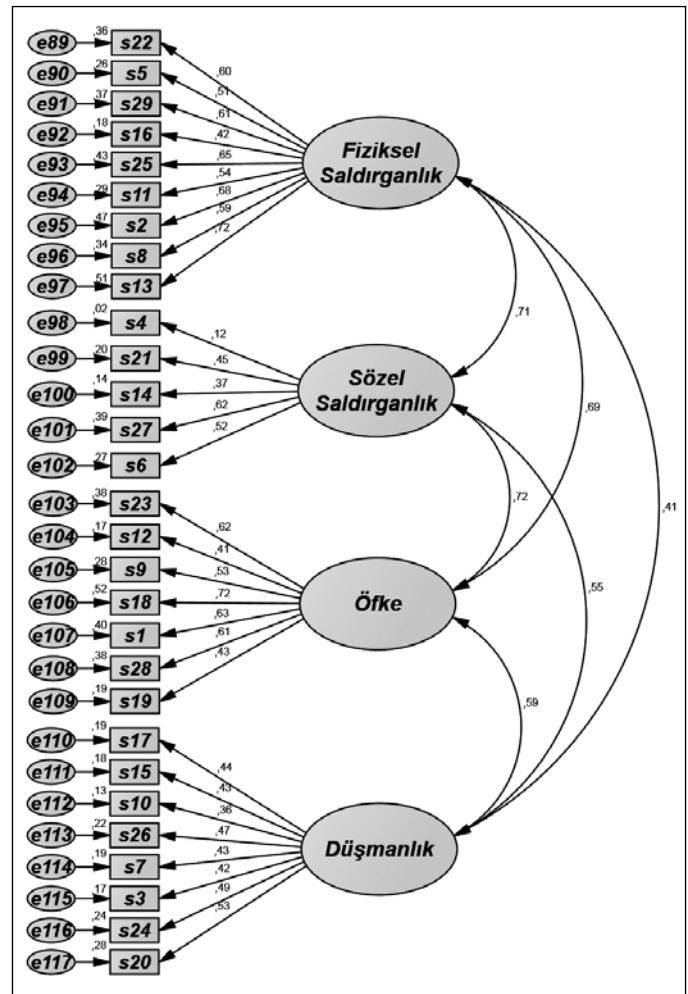
Araştırmada 2800 öğrenciye (Kız= 1519, Erkek=1281) ölçek formları uygulanmıştır ancak bu formlardan 56 tanesi eksik doldurulduğundan analiz dışında tutulmuştur. Verilerin analizinde frekans, yüzde, Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi, Anova, Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısı ve DFA kullanılmıştır. Araştırmanın istatistiksel analizleri SPSS ve AMOS paket programları ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların saldırganlık eğilimlerinin, sınıf düzeyi, cinsiyet, anne ve babalarının çocuk yetiştirme tutumunu nasıl algıladıkları, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri ve ailenin aylık ekonomik geliri değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar sırasıyla tablolar eşliğinde aşağıda sunulmuştur.

1. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediği önce Anova ile test edilmiştir. Ancak öncelikle bu testin yapılması için

Şekil 1: BPSÖ'ye ilişkin yapılan DFA.

gerekli görülen varsayımlar kontrol edilmiştir. Bu varsayımlardan birisi olan varyans homojenliğinin sağlanıp sağlanmadığının kontrol edilmesi amacıyla yapılan Levene testinin sonucunun anlamlı olduğu görülmüş (Levene=3.85, $p<.01$) ve varyans homojenliğinin sağlanmadığı anlaşılmıştır. Diğer bir varsayım olan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin kontrol edilmesi amacıyla yapılan Shapiro-Wilk testinin sonucunun da anlamlı olduğu görülmüş (Shapiro-Wilk=.634, $p<.001$) ve verilerin normal dağılıma sahip olmadığı anlaşılmıştır. Bu sonuçlardan sonra parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Yapılan testin sonucu Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2’de yer alan sıra ortalamaları incelendiğinde en yüksek saldırganlık düzeyine 2. sınıfta olanların sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanında en düşük saldırganlığın ise 4. sınıflarda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının buldukları sınıf düzeyine göre istatistikî olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulunmuştur ($X^2_{(3)} = 6.17$; $p>.05$).

2. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlıkların Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediği önce t- testi ile incelenmiştir. Ancak öncelikle bu testin yapılması için gerekli görülen varsayımlar kontrol edilmiştir. Bu varsayımlardan birisi olan varyans homojenliğinin sağlanıp sağlanmadığının kontrol edilmesi amacıyla yapılan Levene testinin sonucunun anlamlı olduğu görülmüş (Levene=17.45, $p<.001$) ve varyans homojenliğinin sağlanmadığı anlaşılmıştır. Diğer bir varsayım olan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin kontrol edilmesi amacıyla yapılan Shapiro-Wilk testinin sonucunun da anlamlı olduğu görülmüş (Shapiro-Wilk=.848, $p<.001$) ve verilerin nor-

Tablo 2: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinin Toplamından Aldıkları Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	n	Medyan	Sıra Ortalaması	X^2	sd	p
1. Sınıf	880	2.67	1386.05	6.17	3	.10
2. Sınıf	896	2.70	1401.82			
3. Sınıf	540	2.67	1367.35			
4. Sınıf	428	2.61	1289.79			
Toplam	2744					

Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinin Toplamından Aldıkları Puanlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	Medyan	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Kız	1493	2.56	1213.85	1812272.50	697001.50	-11.46	.000***
Erkek	1251	2.80	1561.84	1953867.50			
Toplam	2744						

*** $p<.001$.

mal dağılıma sahip olmadığı anlaşılmıştır. Bu sonuçlardan sonra parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Yapılan testin sonucu Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3’te yer alan sıra ortalamaları incelendiğinde kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık puanları arasında farklılığın olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistikî olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($U=697001.50$; $p<.001$). Bu sonuçlar ışığında erkek öğrencilerin saldırganlıklarının kızlardan daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

3. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Anne ve Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumunu Nasıl Algıladıkları Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının anne ve babalarının çocuk yetiştirme tutumunu nasıl algıladıkları değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiştir. Ortaya çıkan farklılıkların kaynağı ise Tukey testi ile belirlenmiştir. Yapılan testler sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4’te yer alan ortalamalar incelendiğinde en yüksek saldırganlık düzeyine anne ve babalarının çocuk yetiştirme tutumunu otoriter olarak algılayanların; en düşük saldırganlık düzeyine ise demokratik olarak algılayanların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanlarının, annelerinin ($F_{(3-2740)}=6.62$, $p<.001$) ve babalarının ($F_{(3-2740)}=13.72$, $p<.001$) çocuk yetiştirme tutumunu nasıl algıladıklarına göre istatistikî olarak anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Saldırganlık puanları arasındaki farkın hangi yetiştirme tutumunu algılayan bireyler arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi yapılmıştır. Bu testin sonuçlarına göre annelerinin çocuk yetiştirme tutumunu otoriter olarak algılayanların, koruyucu ve demokratik olarak algılayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte babalarının çocuk yetiştirme tutumunu otoriter olarak algılayanların, koruyucu ve demokratik olarak algılayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilgisiz olarak algılayanların demokratik olarak algılayanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

4. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Üniversite öğrencilerinin saldırganlıkları üniversiteye gelmeden önce yaşanılan yerleşim yeri değişkeni açısından incelenmiştir. Saldırganlık puanlarının bu değişkene göre anlamlı şekilde fark-

lılık gösterip göstermediği Anova ile belirlenmiştir. Ortaya çıkan farklılıkların kaynağı ise Tukey testi ile belirlenmiştir. Yapılan testler sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5'teki ortalamalar incelendiğinde en yüksek saldırganlık düzeyine üniversiteye gelmeden önce kasaba/köyde yaşayanların sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra en düşük saldırganlığın ise şehirde yaşayanlarda olduğu bulunmuştur. Ancak üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları arasındaki farkın, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yerine göre istatistikî olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($F_{(3-2740)}=1.12, p>.05$).

5. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Ailenin Aylık Ekonomik Geliri Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının ailenin aylık geliri değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediği Anova ile incelenmiştir. Ortaya çıkan farklılıkların kaynağı ise Tukey testi ile belirlenmiştir. Yapılan testler sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6'daki ortalamalar incelendiğinde en yüksek saldırganlık düzeyine ailesinin aylık ekonomik geliri 0-1000 TL olanların; en düşük saldırganlık düzeyine ise ailesinin aylık ekonomik geliri

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinin Toplamından Aldıkları Puanlarının Anne ve Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumunu Nasıl Algıladıkları Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Yapılan Anova Sonuçları

	Çocuk Yetiştirme Tutumu	Ort.	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Tukey
Anne	1 (Otoriter)	2.78	.54	Gruplar A.	5.22	3	1.74	6.62	.000***	1-2
	2 (Koruyucu)	2.68	.50	Grup İ.	720.55	2740	.26			
	3 (İlgisiz)	2.75	.48	Toplam	725.78	2743				
	4 (Demokratik)	2.63	.50							
	Toplam	2.69	.51							
Baba	1 (Otoriter)	2.77	.52	Gruplar A.	10.73	3	3.58	13.70	.000***	1-2
	2 (Koruyucu)	2.65	.49	Grup İ.	715.05	2740	.26			
	3 (İlgisiz)	2.74	.50	Toplam	725.78	2743				
	4 (Demokratik)	2.61	.51							
	Toplam	2.69	.51							

*** $p < .001$, VK: Varyansın Kaynağı, KT: Kareler Toplamı, KO: Kareler Ortalaması.

Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinin Toplamından Aldıkları Puanlarının Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Yeri Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Yapılan Anova Sonuçları

Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Yeri	Ort.	ss	VK	KT	sd	KO	F	p
1 (Büyükşehir)	2.68	.51	Gruplar A.	.89	3	.30	1.12	.34
2 (Şehir)	2.67	.50	Grup İ.	724.89	2740	.27		
3 (İlçe)	2.70	.52	Toplam	725.78	2743			
4 (Kasaba/Köy)	2.73	.51						
Toplam	2.69	.51						

Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinin Toplamından Aldıkları Puanlarının Ailenin Aylık Ekonomik Geliri Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Yapılan Anova Sonuçları

Ailenin Aylık Ekonomik Geliri	Ort.	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Tukey
1 (0-1000 TL)	2.71	.52	Gruplar A.	1.87	2	.93	3.54	.03*	1-3
2 (1000 TL-3000 TL)	2.69	.51	Grup İ.	723.91	2741	.26			
3 (3000 TL üzeri)	2.64	.51	Toplam	725.78	2743				
Toplam	2.69	.51							

* $p < .05$.

3000 TL üzeri olanların sahip olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları arasındaki farkın, ailenin aylık ekonomik gelirine göre istatistikî olarak anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur ($F_{(2,2741)}=3.54, p<.05$). Saldırganlık puanları arasındaki farkın ailesi hangi aylık ekonomik gelire sahip olanlar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi yapılmıştır. Bu testin sonucuna göre ailesinin aylık ekonomik geliri 0-1000 TL arasında olanların, 3000 TL üzerinde olanlara göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin saldırganlıkları çeşitli demografik özellikler açısından incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda saldırganlığın bireylerin sınıf düzeyi açısından farklılık göstermediği bulunmuştur. Karabıyık'ın (2003) yaptığı araştırmanın sonucunun bu sonuçla örtüştüğü anlaşılmıştır. Birtakım araştırmalarda ise farklı olarak sınıf düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Albayrak Sargın, 2008; Tok, 2001). Araştırmada elde bu sonuç, saldırgan davranışların bireyin üniversiteye gelmeden önceki yaşlarda edindiği ve kalıcılık gösteren bir davranış olduğu şeklinde yorumlanabilir. Psikanalitik kurama göre bireyin kişilik gelişiminde ilk altı yaş önemli bir belirleyici olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde yaşanan tecrübeler ve kazanılan özelliklerin ilerideki davranışlar üzerinde önemli bir etkisinin olduğu vurgulanmıştır. İlerideki yıllarda yaşanacak durumlar farklılık gösterse dahi bu yaşlarda kazanılan algılama ve tepki gösterme biçimlerinin değişiminin zor olacağı ifade edilmiştir (Can, 2011; Gerrig & Zimbardo, 2012; Özer, 2010). Bu bağlamda bireylerin ortaya koydukları davranışlarda çocukluk yıllarında geçirdikleri yaşantıların etkili olduğu ve bu etkinin daha sonraki dönemlerde de kalıcılığını koruduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuç, üniversite öğrencilerinin sergiledikleri saldırgan davranışlarını üniversite hayatından önceki yaşantılarında kazandıkları aynı zamanda bu özelliklerinin üniversite yaşantılarından etkilenmeyerek kalıcılığını koruduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek imkânların üniversitelerde yeterince yer almamasının da araştırmada elde edilen sonuç üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Nitekim bu düşüncüyü destekler nitelikte Türkiye'deki üniversitelerin sosyal ve kültürel imkânlarının yeterli düzeyde olmadığını ortaya koyan araştırma sonuçları bulunmaktadır (Altaş, 2006; Çatalbaş, 2007). Dolayısıyla öğrencilerin sınıf düzeyi açısından saldırganlık düzeylerinin farklılaşmaması, gelişimlerini destekleyecek imkânların üniversitelerde yeterince olmaması ile açıklanabilir.

Cinsiyet değişkeni açısından yapılan karşılaştırmalarda, erkek öğrencilerin saldırganlıklarının kızlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucu destekleyen araştırma sonuçlarına rastlanmaktadır (Borroniet al., 2014; Eagly & Steffen, 1986; Gözün Kahraman & Kurt, 2013). Bazı araştırmalarda ise kızların saldırganlıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Crick & Grotpeter, 1995; Doğan, 2001). Ayrıca Bolat Karataş'ın (2002) yaptığı çalışmada ise saldırganlığın cinsiyet açısından farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçların ise araştırmadan elde edilen sonuçla çeliştiği anlaşılmaktadır.

Erkeklerin saldırganlıklarının kızlardan daha yüksek olması Anderson ve Huesmann'a (2003) göre biyolojik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu araştırmacılar, testosteron düzeyinin erkeklerde daha yüksek olduğu gerekçesiyle erkeklerin kızlardan daha saldırgan olduklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında araştırmadan elde edilen bu sonuç, cinsiyet rolleri bağlamında da açıklanabilir. Türk toplumunun ataeril yapısından kaynaklı olarak kızların daha çok baskı altında tutulduğu, erkeklerin ise daha rahat hareket edebildikleri bilinmektedir. Toplum tarafından kızların kibar, hoşgörülü, sakin ve yumuşak başlı olmalarının daha çok kabul edildiği; erkeklerin ise güçlü, kendisini ve çevresini koruyabilen bireyler olmalarının daha fazla telkin edildiği söylenebilir. Bu durumun bir sonucu olarak erkeklerin engellendikleri durumlarda saldırgan davranışlar sergilemelerinin kızlara göre daha kolay tolere edildiği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla araştırmada ulaşılan sonuç, erkeklerin toplum içerisindeki rollerinin etkisiyle kızlara göre saldırganlığı daha fazla tercih ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada anne ve babasını otoriter olarak algılayanların, koruyucu ve demokratik olarak algılayanlara göre daha fazla saldırgan oldukları bulunmuştur. Bu sonuçla tutarlı olarak ebeveynlerini otoriter olarak algılayan bireylerin saldırganlıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmaların olduğu görülmüştür (Erden, 2007; Uğur, 2013). Bununla birlikte araştırmada babasını ilgisiz algılayanların demokratik algılayanlara göre daha saldırgan oldukları ortaya çıkmıştır. Aile birçok olumlu davranışın kazanılmasının yanında birtakım olumsuz davranışların öğrenildiği bir ortam olma özelliği taşımaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına baskıcı, kuralcı, eleştirel ve dayatmacı gibi otoriter tutumu yansıtan birtakım davranışlar sergilemelerinin çocuklarının kendilerini rahat bir şekilde ifade etmelerini ve yapmak istedikleri şeyleri gerçekleştirmelerini engellediği söylenebilir. Benzer şekilde ilgisiz tutum sonucunda çocuklarının ihtiyaçlarının giderilmemesinin ve ihmal edilmesinin çocuklarda değersizlik, önemsizlik ve sınırlandırılmışlık gibi çeşitli duyguların yaşanmasına yol açabildiği değerlendirilmektedir. Nitekim Aslan'ın (2012) ve Yavuzer'in (2011) belirttiği gibi otoriter ve ilgisiz ebeveynler, çocukları ile sağlıklı iletişim kuramamakta bunun sonucunda ise çocukları çevresiyle uyum problemi yaşayan bireyler olabilmektedirler. Bunun yanında otoriter ebeveynlerin, sözel ve fiziksel cezaya başvurabildikleri ve çocuklarının da şiddete ve yıkıcılığa yönelebildiklerine değiştirilmiştir (Karabulut Demir & Şendil, 2008; Yılmaz, 2010). Bu durum çocukların ebeveynlerini model almaları ve taklit etmeleri ile açıklanabilir. Sosyal Bilişsel Kurama göre bireylerin çeşitli davranışları gözlem yaparak ve dolaylı yollarla pekiştirilerek öğrenebileceği ifade edilmiştir (Wilson, 2012). Bu düşüncüyü destekler nitelikte, ebeveynlerin saldırgan olarak algılanması ile bireylerin saldırganlıkları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkilerin olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçlarına rastlanmıştır (Bolat Karataş, 2002; Lansford et al., 2004). Yukarıda yapılan değerlendirmeler çerçevesinde otoriter ve ilgisiz tutumun karşı tarafın ihtiyaçlarını dikkate almamak ve onu baskı altında tutmak noktasında saldırganlıkla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda çocukların ebeveynlerini model alarak çeşitli davranışlar sergileyebildikleri görülmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerini otoriter ve ilgisiz olarak algılayanla-

rın daha saldırgan olmaları gerek engellenmişlik duygusunun gerekse model alma davranışının birer sonucu olarak yorumlanabilir.

Üniversite öğrencilerinin saldırganlıklarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yerine göre yapılan karşılaştırmalarda anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Erden'in (2007) yaptığı çalışmada da benzer bir sonuç elde edilmiştir. Tok'un (2001) yaptığı çalışmada ise büyükşehirde yaşayan öğrencilerin saldırganlıklarının köy, kasaba ve ilçede yaşayanlara göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bu sonucun araştırmadan elde edilen sonuçla örtüşmediği anlaşılmaktadır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre bireylerin saldırgan davranışlarının, üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yerinin dışındaki çeşitli faktörlerden etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu faktörlerden birisinin kitle iletişim araçları olduğu söylenebilir. Günümüzde teknoloji kullanımının yaygınlaşması ile bireylerin medya ve internet aracılığıyla her türlü içeriğe buldukları yerden ulaşabilmelerinin kolaylaştığı ifade edilebilir. Bu durumun bir sonucu olarak medyada yer alan saldırganlığın izlenmesi (Avcı & Güçray, 2013; Huesmann et al., 2003) ile saldırganlık arasında olumlu yönde ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Nitekim Flannery'e (1997) göre bu araştırma sonuçlarını destekler nitelikte, medyada yer alan saldırganlığın model alma yoluyla takip edilmesinin, sergilenen saldırgan davranışlara duyarsızlaşarak veya dünyanın ve yaşamın güvensiz bir ortam olduğu algısına sahip olunarak bireylerin saldırganlığa eğilim göstermelerine yol açtığı ifade edilmiştir. Yukarıda yapılan değerlendirmeler çerçevesinde öğrencilerin saldırganlıklarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yeri açısından farklılık göstermemesinin nedeni, günümüzde kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasının, yaşanan yerin birey üzerindeki etkisini azalttığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada ulaşılan diğer bir sonuç, öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin ailelerinin aylık ekonomik gelirine göre farklılaşmasıdır. Ailesinin aylık ekonomik geliri 0-1000 TL arasında olanların, 3000 TL üzerinde olanlara göre daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Bu sonuçla benzer olarak Ağlamaz (2006) yaptığı çalışmada ailesinin aylık ekonomik geliri düşük olanların yüksek olanlara göre saldırganlıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlardan farklı olarak Güner'in (1995) ve Günaydın'ın (2008) yaptıkları çalışmalarda ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre saldırganlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte saldırganlığın ailenin aylık ekonomik gelirine göre farklılaşmadığını gösteren araştırmaya da rastlanmıştır (Erden, 2007). İnsanların ekonomik açıdan yetersiz olmalarının gündelik hayatlarında veya eğitim ortamlarındaki birtakım ihtiyaçlarını gidermede zorlanmalarına neden olduğu söylenebilir. Morris ve Maisto'ya (2010) göre ihtiyaçlarını gideremeyen bireylerin gerilim ve engellenmişlik yaşadıkları ve bu durumun sonucunda saldırgan davranışlar sergileyebildikleri ifade edilmiştir. Bunun yanında ekonomik açıdan iyi düzeyde olan ailelerde yetişen bireylerin, daha iyi eğitim alma olanakları bulabildikleri düşünülmektedir. Nitelikli eğitim alan bireylerin ise kendilerini daha etkili şekilde ifade edebilmeye yönelik iletişim becerileri kazanabildikleri ve sonuçta saldırgan davranışlara daha az eğilim gösterdikleri söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlarda, saldırganlığın bireylerin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuç, saldırgan davranışların üniversiteye gelmeden önce edinildiği ve üniversite yaşantılarında değişikliğe uğramadığı şeklinde yorumlanmıştır. Bu bağlamda saldırganlığın, ne zaman kazanıldığı ve nasıl sürdürüldüğünün anlaşılmasına yönelik olarak çocuklukta itibaren incelendiği boylamsal araştırmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin saldırganlık yerine kendilerini daha etkili şekilde ifade etme yönünde beceriler kazanmalarına katkı sağlayacak, üniversitelerde sosyal ve kültürel imkânların yer aldığı ortamların zenginleştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırmada erkek öğrencilerin kızlardan daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Bu durum erkeklerin saldırgan davranışlarının kızlarınkine göre toplumda daha kolay tolere edilmesinin bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Saldırganlığın cinsiyet ayrımı olmaksızın tüm bireyler için geçerli olan olumsuz bir davranış olduğu bilgisi seminer türü çalışmalarla toplumun tüm kesimleriyle özellikle de üniversite öğrencileriyle paylaşılmalıdır. Diğer bir sonuçta ise anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumunu otoriter ve ilgisiz algılayan bireylerin saldırganlıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Ebeveynlerin bu durumda ilgili farklılıklarının artırılması ve çocuk yetiştirme konusunda etkili yöntemler kullanmalarına katkı sağlanması amacıyla aile eğitimi programları düzenlenebilir. Araştırmanın diğer bir sonucu olan bireylerin saldırganlıklarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yeri açısından farklılık göstermemesi, günümüzde kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasının yaşanan yerin birey üzerindeki etkisini azaltması ile açıklanmıştır. Yapılacak araştırmalarda kitle iletişim araçlarının üniversite öğrencilerinin saldırganlıkları üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu ortaya koyulabilir. Ayrıca araştırmada öğrencilerin saldırganlıklarının ailelerinin aylık ekonomik geliri az olanların lehine farklılaştığı bulunmuştur. Ailelerinin aylık ekonomik geliri az olan öğrenciler daha fazla burs veya kısmi zamanlı işlerde çalışma imkânlarıyla ekonomik olarak desteklenebilir. Bu sayede öğrencilerin ekonomik nedenlerden kaynaklanan problemler sonucunda açığa çıkan saldırganlık eğilimlerinin azalması sağlanabilir.

Araştırma kapsamında yapılan literatür taramalarında, Türkiye'de saldırganlığın üzerinde önemle durulduğu görülmüştür. Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin hedef kitle olarak seçildiği ve saldırganlık davranışları ile ilgili hazırlanmış herhangi bir projeye ise rastlanmamıştır. Bu araştırma, Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde yer alan üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerle yürütülmüştür. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen sonuçların da dikkate alındığı, üniversite öğrencilerine yönelik ulusal düzeyde çeşitli projeler geliştirilebilir.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda rehberlik servisleri bulunmakta ve bu servisler aracılığıyla öğrencilere rehberlik hizmetleri sunulmaktadır. Üniversitelerde ise rehberlik hizmetlerini yürütecek birimlerin eksik olduğu görülmektedir. Bu amaçla Türkiye'de çeşitli üniversitelerde kurulmuş "psikolojik danışma ve rehberlik uygulama ve araştırma merkezleri" bulunmaktadır. Bu tür merkezlerin yaygınlaştırılmasının üniversite öğrencilerinin gelişimlerine, saldırganlık ve benzeri istenmeyen davranışlarının önlenmesine ve ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında nicel araştırma yaklaşım kullanılmıştır. İleride yapılacak araştırmalarda ise nitel yaklaşımın nicel yaklaşımla birlikte kullanıldığı karma yaklaşıma da başvurulabilir. Böylece saldırganlık davranışının daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağlamaz, T. (2006). Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Albayrak Sargın, Y. (2008). Ergenlik dönemindeki öğrencilerin saldırgan davranışları ile öfke ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Algül, A., Ateş, M. A., Gülsün, M., Doruk, A., Semiz, Ü. B., Başoğlu, C., Ebrinç, S., & Çetin, M. (2009). Anti sosyal kişilik bozukluğu olgularında kendini yaralama davranışının saldırganlık, çocukluk çağı travmaları ve dissosiyasyon ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 278-285.
- Altaş, D. (2006). Üniversite öğrencileri memnuniyet araştırması. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 439-458.
- Anderson, C. A. & Huesmann, L. R. (2003). Human aggression: A social cognitive view. In Hogg M. A. & Cooper J. (Eds.), *The Sage Handbook of Social Psychology* (pp. 221-248). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Reviews of Psychology*, 53, 27-51.
- Aslan, A. E. (2012). Erken çocuklukta sosyo-duygusal bilişsel gelişim. In Yüksel G. (Ed.), *Yaşam boyu gelişim* içinde (pp. 241-274). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Avcı, R., & Güçray, S. S. (2013). Ebeveynler arası çatışma, akran ve medya etkileri ile ergenlerdeki şiddet davranışı arasındaki ilişkiler: Şiddete yönelik tutumların aracı rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 1995-2015.
- Ay, İ. (2004). Yatılı ilköğretim bölge okulları ile normal ilköğretim okulları II. Kademe öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Başaran, C. (2008). Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Bolat Karataş, Z. (2002). Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Borroni, S., Somma, A., Andershedd, H. Maffei, C., & Fossati, A. (2014). Psychopathy dimensions, Big Five traits, and dispositional aggression in adolescence: Issues of gender consistency. *Personality and Individual Differences*, 66, 199-203.
- Boxer, P., & Tisak, M. S. (2005). Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive Behavior*, 31(2), 172-188.
- Brown, G. L., Ebert, M. H., Goyer, P. F., Jimerson, D. C., Klein, W. J., Bunney, W. E., & Goodwin, F.K. (1982). Aggression, suicide, and serotonin: Relationships of CSF amine metabolites. *The American Journal of Psychiatry*, 139(6), 741-746.
- Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 219-229.
- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Can, G. (2011). Kişilik gelişimi. In Yeşilyaprak B. (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. (pp. 125-163). Ankara: Pegem Akademi.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social psychological adjustment. *Child Development*, 66(3), 710-722.
- Çatalbaşı, N. (2007). Üniversite-yerel ekonomi ilişkisinde kutuplaşma teorisi iyi bir model olabilir mi? [Yerel ekonomiler özel sayısı]. *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Çelik, H. (2006). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişiler arası şemalarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Deluty, R. H. (1979). Children's action tendency scale: A self-report measure of aggressiveness, assertiveness, and submissiveness in children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47(6), 1061-1071.
- Demirtaş Madran, A. (2013). Buss-Perry saldırganlık ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 1-6.
- Denson, T. F., Aviles, F. E., Pollock, V. E., Earleywine, M., Vasquez, E. A., & Miller, N. (2007). The effects of alcohol and the salience of aggressive cues on triggered displaced aggression. *Aggressive Behavior*, 33, 1-9.
- Doğan, S. (2001). Farklı sosyo-ekonomik düzeylere mensup ergenlik çağındaki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science*, 16(4), 328-335.
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1986). Gender and aggressive behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological Bulletin*, 100(3), 309-330.
- Erden, N. K. (2007). Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Evcin, S. (2010). Bilgisayar oyunlarının ilköğretim ikinci Kademe öğrencilerinin saldırganlık eğilimine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Filiz, A. (2009). Farklı lise türlerindeki öğrencilerin empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi (Kartal ilçesi örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Flannery, D. J. (1997). *School violence: Risk, preventive intervention, and policy*. New York: ERIC Clearing house on Urban Education, Columbia University.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam* (Çev. Sart G.). Ankara: Nobel Yayınevi.

- Gözün Kahraman, Ö., & Kurt, G. (2013). Öğretmen Adaylarının Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranış Eğilimlerinin İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3),236-243.
- Günaydın, S. (2008). Orta öğretim kurumları öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin aile ortamı ve benlik imgesi ile ilişkisi (Trabzon ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Güner, N. (1995). Ergenlerin dinledikleri müzik türünün depresyon ve saldırganlık düzeyine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güney, K. (2008). Aileleri İstanbul Ümraniye ilçesine göç etmiş ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Haskan, Ö. & Yıldırım, İ. (2012) Şiddet eğilimi ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 165-177.
- Hasta, D.,& Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 64-104.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1995). Evaluating model fit. In Hoyle R. H. (Ed.) *Structural equation modeling*. (pp. 76-100). London: Sage Publication.
- Huesmann, L. R., Moise-Titus, J., Podolski, C., & Eron, L. D. (2003). Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology*, 39, 201-221.
- Kadan, G. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kaplan, B. (2012). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Karabıyık, Ç. (2003). Üniversite öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karabulut Demir, E., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.
- Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspetz, K., Österman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S., & Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25, 81-89.
- Kaynak, A. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Kılıçarslan, S. (2009). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: The Guilford Press.
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, C. S., Yeh, Y. C., & Yen, C. F. (2009). Predictive values of psychiatric symptoms for internet addiction in adolescents: a 2-year prospective study. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 163, 937-943.
- Kurtyılmaz, Y. (2011). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Lansford, J. E., Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2004). Ethnic differences in the link between physical discipline and later adolescent externalizing behaviors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(4), 801-812.
- Morris, C. G., & Maisto, A. A. (2010). *Understanding psychology*. USA: PrenticeHall.
- Newby, P. (2010). *Research methods for education*. New York: Taylor and Francis Group.
- Nicki R. C. (1996). The role of over aggression, relational aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development*, 67(5), 2317-2327.
- Öz, E. S. (2007). İlköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Özer, İ. (2010). Kişilik gelişimi. In Yıldırım İ. (Ed.), *Eğitim psikolojisi*. (pp. 143-169). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ramirez, J. M., & Andreu, J. M. (2006). Aggression and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity): Comments from a research project. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 30(3), 276-291.
- Roberto, A. J., Meyer, G., Boster, F. J., & Roberto. H. L. (2003). Adolescents' decisions about verbal and physical aggression: An application of the theory of reasoned action. *Human Communication Research*, 29(1), 135-147.
- Soysal A. Ş., Can, H., & Kılıç, K. M. (2009). Üniversite öğrencilerinde a tipi davranış örüntüsü ile öfke ifadesi arasındaki ilişkinin analizi ve cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri*, 12, 61-67.
- Tafate, R. C., Kassinove, H., & Dundin, L. (2002). Anger episodes in high and low trait anger community adults. *Journal of Clinical Psychology*, 58(12), 1573-1590.
- Tani, C. R., Chavez, E. L., & Deffenbacher, J. L. (2001). Peer isolation and drug use among white non-Hispanic and Mexican American adolescents. *Adolescence*, 36(141), 127-139.
- Tok, Y. (2001). Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Uğur, E. (2013). Lise öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve saldırganlık tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Wang, J., & Wang, X. (2012). *Structural equation modeling: Applications using Mplus*. UK: Higher Education Press.
- Wilson, G. T. (2012). Davranış terapisi. In Corsini R. J., & Wedding D. (Ed.). *Modern psikoterapiler*. (pp. 358-420). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2007). Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yavuzer, H. (2011). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, M. T. (2010). Bireyin gelişmesi. In Yıldırım İ. (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. (pp. 17-42). Ankara: Anı Yayıncılık.